

SENDİKAL BİÇİM ve İŞLEVLERDEN BİR STRATEJİ OLARAK SENDİKAL MÜCADELEYE BİR ÇIKIŞ VAR MI?

“TÜRKİYE’DE SENDİKAL KRİZ ve SENDİKAL ARAYIŞLAR”*

Ziya Faik ALTIN

Sendika ve sendikacılık kelimelerinin neredeyse çağrıştırdığı her şeyle birlikte demode sayıldığı bugünlerde Fikret Sazak tarafından derlenen “*Türkiye’de Sendikal Kriz ve Sendikal Arayışlar*” başlıklı kitap, daha başlığından anlaşıldığı gibi akıntıya karşı bir müdahale amacını taşıyor.

“*Türkiye’de Sendikal Kriz ve Sendikal Arayışlar*”, sendikal teorideki özgül konularla ya da belirli sendikal yönelimlerin ve biçimlerin ayrıntılı analizini yapan yedi makaleyi içermektedir. Buna karşın, bu yazılar sendikal bakış açılarındaki (ya da bu alandaki çalışmaların ve fiilen mevcut durumdaki) eksikliklerle ilgilenme çabasını temsil etmektedir.

Epos Yayınları’nın *inceleme-araştırma dizisinden* çıkan “*Türkiye’de Sendikal Kriz ve Sendikal Arayışlar*”, bu küresel hengâme döneminde, sendikal krizin doruk noktasında olduğu bir ânda siperi hâlâ terk etmeyenler üzerinde muhtemelen harekete geçirici bir etki yaratacaktır.

“*Türkiye’de Sendikal Kriz ve Sendikal Arayışlar*” sendikal mücadeleyle akademik ve/ya da organik olarak ilişki içindeki yedi yazarın yedi makalesini kapsıyor. Kitabın bir derleme olması da, kitaba makale veren yazarların çarpışan düşünce ve tezlerinin karşılaştırmalı okunması bakımından önemli görünüyor. Makalelerin tamamı, sendikal hareket tartışmalarında şu ân merkezî önem taşıyan ya da yakın gelecekte önem kazanacak olan konularla ilgili. Makalelerin ilgilendiği alanlardan kurulu olan çatı, derlemeyi daha anlamlı hale getiriyor. Makalelerin çeşitli konular karşısında karşıtlıkları da içeren tutumları/bağlantıları sayesinde oluşturdukları tartışmacı çatı, sendikal krize ve sendikacılığa ilişkin temel anlayışların üstünde yükseliyor. Yazarlarının ayrı bakış açılarını ve çeşitli sendikal mücadele “*geleneke*”lerini temsil ediyor oluşları nedeniyle farklı konulara yaslanan, hatta birbirini yer yer sıkı biçimde eleştiren makaleler, emek ve sendika dünyasının *geçmiş-bugün-gelecek* hattında ayrıntılı bir panoramasını yansıtıyor.

---

* “*Türkiye’de Sendikal Kriz ve Sendikal Arayışlar*”, *Derleyen*: Fikret Sazak, Ankara, Mart 2007, Epos Yayınları, 304 sayfa.

Yazarlar: Aziz Çelik, Murat Özveri, Özgür Müftüoğlu, Yıldırım Koç, Yüksel Akkaya, Mehmet Beşeli, Metin Özügürü

Kriz genel mi?

Belirtildiği gibi, kitabın yazarları, yakın dönemde özellikle sendikal kriz ve krizden çıkışa ilişkin görüşler ortaya koymuş ve daha önemlisi şu ya da bu biçimde sendikalarla organik ilişkileri olan şahsiyetler. Bazıları akademisyen ya da çeşitli akademik programlar nedeniyle akademilerle ilişkililer. Bazı yazarlar ise uzun yıllardır sendikalarda çalışan uzmanlar. Bu yönüyle kitap, bir anlamda yazarların organik bağlarla ilişkili buldukları sendikal alandan eleştirel alana çıkma, yani sendikaların kendilerini üretim tarzına dışarıdan bakma girişimidir. Yazarların girişiminin sözlerindeki eleştirel ton nedeniyle başarılı olduğu kabul edilmelidir. Kitabın sendika uzmanı olan yazarları, içinde buldukları kurumları eleştirmekten sakınmamışlar.

Çalışma hayatı ve emek-sermaye ilişkileri üzerine odaklanan kitap, kaçınılmaz olarak genel politika sorunlarını da kapsamına alıyor: Sendikal hareket ve sendikacılık politikanın krizinden münezzeh mi? Sendika kavramını ve sendikal hareketi tanımlayan kavramların neredeyse tamamı problemlidir. Daha doğrusu sendikacılıkla dolaysızca-organik bağlamda ilişkili olan kavramların tamamı krizde. En başta gelen kavramlar; sınıf, proletarya, mavi-beyaz yakalı işçiler ayrımı, emekçi, kapitalizm, emperyalizm, sömürü, enternasyonalizm, ekonomik-demokratik mücadele, demokrasi, vs... Burada bir kısmını sıraladığımız “büyük” kavramların çoğu, artık (her zaman böyle değildi) yaşanan dünyayı açıklamak için yararlı aletler olmak şöyle dursun, kendi anlaşılabilirliklerini yitirmiş gibi görünüyorlar. Bütün bu kavramların somut (gerçek/eylem alanları) ve kuramsal (bilgi/anlama) bakımdan, dünyadaki bütünlüklü algılanışlarına ya da kavranışlarına dair bir anlaşamama ve yarılma söz konusudur. Sosyal bilimler alanıyla ilişkili kavramlar bu kadar belirsizken ve hatta tam da krizin içindeyken, eylem alanının ortasında, sürekli olarak sırat köprüsünde, bıçak sırtında, yani emek-sermaye çelişkinin en görünür cephesinde doğal olarak yer alan sendikal hareket nasıl olur da krizden etkilenmez?

Anlaşılan o ki, sosyal bilimlerden stratejik argümanlar yerine kesintisizce stratejik olarak belirsiz işaretler alan sendikal hareket, günlük-kısa vadeli sendikal yaşama müdahalelerde de pusulasız kalmış ve günlük sendikal yaşama müdahalede tereddüt eder hale gelmiştir. Sendikal hareketin elini güçlendirecek, daha doğrusu arkasında duracak kavramların belirsizliği, sendikaları/sendikal hareketi de belirsizliğe itmiştir. Bugünkü belirsizlikten evvel 12 Eylül’ün bütün kitlevi örgütler üzerinde yarattığı yıkıcı/depolitize edici etkiyi unutmamak gerekiyor.

Kriz özel mi?

Öyleyse, sendikal krizin ilk nedenini 12 Eylül ve ikincisini de sosyal bilimlerdeki krizin yarattığı belirsizlik olarak tespit etmenin yanlış olmayacağını düşünüyoruz. Ancak 12 Eylül’ün yarattığı baskıcı dönemin sendikacılar da

tamamen hukukî davranma eğilimi yarattığı göz ardı edilmemelidir. Hukukî davranma tabii ki mevcut hukuka rıza gösterme, mevcut hukukun yani 12 Eylül hukukunun dışına çıkmayarak 12 Eylül'ün siyasal sonuçlarına rıza gösterme biçiminde tezahür etmiştir.

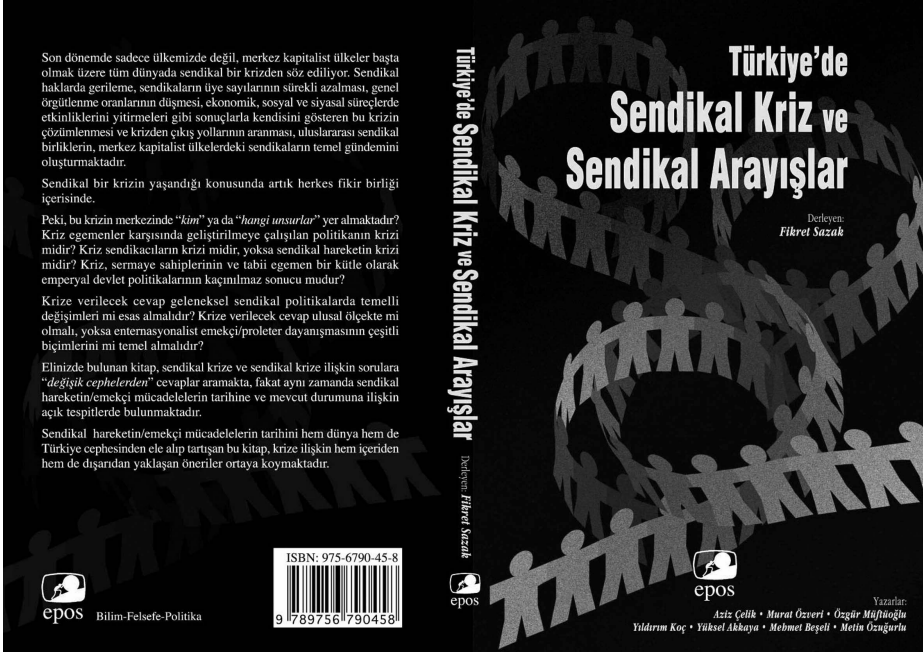
12 Eylül yerel ya da Türkiyeli muhalif kesimleri hem ezmiş hem de bu aynı güçler arasında bir yarılma etkisi yaratmıştır. Yarılma etkisinin sonuçlarını 12 Eylül'ün bugün de varlığını sürdüren baskıcı ortamına verilen/verilmeyen cevaplardan – eylemler varoluşun istatistikî verilerinden devşirmek mümkün görünüyor. Ancak dünya deneyimlerinden biliyoruz ki hiçbir darbenin etkisi 30 yıl sürmemiştir. Türkiye'deki işçi hareketinin içinde bulunduğu zor durumun tek, hatta belirleyici nedeni 12 Eylül'de alınan siyasal/sınıfsal yenilgi olsaydı, aradan geçen bunca yıl sonunda hareket bugünkü yerinde olmayacaktı. Asıl sorun, Türkiye'de 12 Eylül'le kesişen/binişen, dünya çapında bir görünümünün, sosyal bilimlerdeki belirsizliğin ya da krizin sendikal alandaki yansımalarıdır. Dünya kapitalizmin Keynes-sonrası yeni küreselleşme atağında, 20. yüzyıl başları ve ortalarında kurulan dünya dengelerinin ortadan kalkmasıyla oluşan yeni durumu açıklamakta geciken, yetersiz kalan sosyal bilimlerde ortaya çıkan ve sürmekte olan krizden, sendikal hareket dünya çapında derinlemesine etkilendi. ABD'de, İngiltere'de ve Kıta Avrupası'ndaki sendikalar incelendiğinde durumun Türkiye'den çok farklı olmadığı kolaylıkla görülecektir.

Sosyal bilimlerdeki krizin sonucunda acil sosyal sorunlara pratik yanıt getirmeyi engelleyen bu belirsizlik, sendikal hareketi, günü kurtarmanın ötesine geçemeyen ve yazık ki bunu bile yapamayan, yasalarla sınırlı, belirlenmiş bir alandaki teknik süreçlere yöneltmiştir.

Türkiye için konuşulduğunda sorunun daha da içinden çıkılmaz bir hal aldığı görülüyor. Çünkü dünyanın mevcut problemleriyle Türkiye'nin konjonktürel problemleri farklı görülüyor. Türkiye hem dünyevî konjonktürü paylaşıyor, hem de, tamamen kendine özgü olan temelli problemler denizinden geçiyor. Kürt sorunu ve AB meselesi bunların başında geliyor. Belirsizlikler sendikal hareketi, teknik süreçlere ek olarak ülkesel-yerel politikalarından etkilenmeye itmektedir. Örneğin Kürt sorunu, terör, özelleştirme, AB meselesi... Demek ki sendikal hareket, aynı anda değişen derecelerde etkili dış ve iç etmenlerle etkileşim halinde, süregelen bir belirlenme ilişkisi içindedir.

Bu kitapta sendikal kriz, sözünü ettiğimiz bu belirlenme ilişkisi çerçevesinde hem somut hem de kuram dünyasındaki krizle birlikte tartışılıyor ve sendikal hareketin/emekçi mücadelelerin tarihine ve mevcut durumuna ilişkin çeşitli tespitlerde bulunuluyor. Sendikal hareketin/emekçi mücadelelerinin tarihini hem dünya hem de Türkiye cephesinden ele alıp tartışan kitap, sendikal hareketin problemleri hakkında onlarca soru soruyor ve bunlara cevap arıyor.

Kitabın herkesi ve hepimizi ilgilendiren bu sorularla cevaplar geniş ve canlı bir tartışmaya giriş vesilesi olması umut edilir.

“Türkiye’de Sendikal Kriz ve Sendikal Arayışlar”

Derleyen: Fikret Sazak

Epos Yayınları

Yazarlar: Aziz Çelik, Murat Özveri, Özgür Müftüoğlu, Yıldırım Koç, Yüksel Akkaya, Mehmet Beşeli, Metin Özügürlü

ARKA KAPAK:

Son dönemde sadece ülkemizde değil, merkez kapitalist ülkeler başta olmak üzere tüm dünyada sendikal bir krizden söz ediliyor. Sendikal haklarda gerileme, sendikaların üye sayılarının sürekli azalması, genel örgütlenme oranlarının düşmesi, ekonomik, sosyal ve siyasal süreçlerde etkinliklerini yitirmeleri gibi sonuçlarla kendisini gösteren bu krizin çözümlenmesi ve krizden çıkış yollarının aranması, uluslararası sendikal birliklerin, merkez kapitalist ülkelerdeki sendikaların temel gündemini oluşturmaktadır.

Sendikal bir krizin yaşandığı konusunda artık herkes fikir birliği içerisinde.

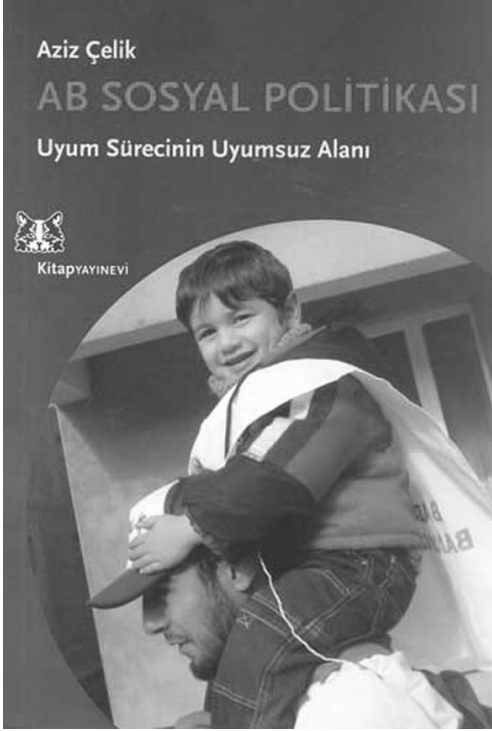
Peki, bu krizin merkezinde “kim” ya da “hangi unsurlar” yer almaktadır? Kriz egemenler karşısında geliştirilmeye çalışılan politikanın krizi midir? Kriz sendikacıların krizi midir, yoksa sendikal hareketin krizi midir? Kriz, sermaye

sahiplerinin ve tabii egemen bir kütle olarak emperyal devlet politikalarının kaçınılmaz sonucu mudur?

Krize verilecek cevap geleneksel sendikal politikalarda temelli değişimleri mi esas almalıdır? Krize verilecek cevap ulusal ölçekte mi olmalı, yoksa enternasyonalist emekçi/proleter dayanışmasının çeşitli biçimlerini mi temel almalıdır?

Elinizde bulunan kitap, sendikal krize ve sendikal krize ilişkin sorulara “*değişik cephelerden*” cevaplar aramakta, fakat aynı zamanda sendikal hareketin/emekçi mücadelelerin tarihine ve mevcut durumuna ilişkin açık tespitlerde bulunmaktadır.

Sendikal hareketin/emekçi mücadelelerin tarihini hem dünya hem de Türkiye cephesinden ele alıp tartışan bu kitap, krize ilişkin hem içeriden hem de dışarıdan yaklaşan öneriler ortaya koymaktadır.

AB SOSYAL POLİTİKASI: UYUM SÜRECİNİN UYUMSUZ ALANI

Zafer AYDIN*

*Aziz Çelik, AB Sosyal Politikası, Uyum Sürecinin Uyumsuz Alanı
Kitap yayınevi, Kasım 2006*

Büyük bir heves ve heyecanla sürdürülen Avrupa Birliği tartışmaları, son günlerde dış politikanın “ince” hamleleriyle sınırlanınca, biraz soğumaya yüz tutmuş, heyecanını yitirmiş gibi gözüküyor. Tartışmayı ele alma ve algılama biçimine bakınca ortaya çıkan durumu pek yadırgamamak gerek. Çünkü başından itibaren tartışmanın tarafları olarak “Türkiye ve AB”; tartışma konuları olarak da “dış politika, siyasal meselelere dair yapılacak düzenlemeler” olarak takdim edildi. Bu takdime tamamen yanlış denilemez elbette; fakat eksik. Çünkü Avrupa Birliği

* Eğitim, Araştırma Uzmanı

mevzuatına uyum çerçevesinde atılacak her adım, yapılacak her düzenleme, doğrudan “iç hayatımızla” ilgili olduğundan asıl tartışma, esas kapışma “içeride” yaşanıyor. Türkiye’nin yakın ve orta vadede nasıl bir yönelim içinde olacağına da, bu kapışmanın belirleyici bir faktör olarak karşımıza çıkacağına kuşku yok.

Avrupa Birliği üyeliği, sosyal ve sınıfsal çelişkilerden bağımsız bir süreç olamayacağına göre sendikal ve sosyal hakların tartışmanın ana konularından biri olması, büyük bir kapışma alanı haline gelmesi beklenirdi. Ne var ki şimdiye kadar öyle olmadı. Sosyal politika bu sürecin en fazla ihmal edilen, en çok görmezden gelinen ögesi oldu. Bu kenara itilme nedensiz değil elbette. İktisadi ve sosyal meseleleri piyasanın işleyen kurallarına bağlı hale getirmek gibi açık bir amaç taşıyan iş-sermaye çevreleri, AB müktesebatında yer alan sendikal hak ve özgürlükleri, sosyal hakları “rekabeti negatif etkileyecek düzenlemeler” olarak görüyorlar. “En sıkı AB taraftarı” olmalarına karşın çalışma yaşamında AB normlarını değil, kayıt dışı ve kurlsız çalışmayı yani “merdiven altı” kriterlerini tercih ediyorlar. Bu yüzden işçi sağlığı, iş güvenliği konusunda alınması gereken önlemlerden, çalışanların insanca yaşayacak bir ücrete sahip olmasına, toplu pazarlık ve örgütlenme hakkını kullanmasına kadar pek çok konuda AB ile uyumlaştırma adımlarına karşı büyük bir itiraz ortaya koyuyor, sıkı bir “direniş” sergiliyorlar. Hükümet de bu itirazları sahiplenerek İlerleme Raporlarında sosyal meselelere ilişkin dile getirilen eleştirileri görmezden geliyor, bir bakıma “yok hükmünde” sayıyor. Attığı kimi adımlarda ise “işin özüne dokunmamayı” tercih ediyor. Örneğin Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartını onaylarken sendikalaşma, toplu pazarlık ve grev hakkıyla ilgili en kritik iki maddesine çekince koydu.

Öte yandan bu tablo, “ekumenik” meselesine gösterdikleri “duyarlılığı” kendilerini, üyelerini ilgilendiren konulardan esirgeyen sendikaların bir eseri! Oysa 12 Eylül’ün yasakçı zihniyetinin çerçevesini çizdiği sendikal ve sosyal haklar konusunda sendikaların daha aktif tutum alması beklenirdi. Yıllardır yasak ve sınırlamalardan şikâyet eden sendikalara etkin, aktif bir davranış göstermek, konuyu sahiplenmek daha uygun düşerdi. Sendikaların, emek örgütlerinin AB uyum süreciyle birlikte ortaya çıkan imkânı kullanmaktan imtina etmesi sosyal politika alanının sahipsiz kalmasına, dolayısıyla bu alanın “AB uyum sürecinin uyumsuz” parçası haline gelmesine, üvey evlat muamelesi görmesine yol açtı. Sonuçta uyum sürecinin en gerilimli olması beklenen alanı en az gerilime sahne oldu. Elbette her şey olmuş bitmiş, süreç tamamlanmış değil. AB müktesebatında yer alan sendikal ve sosyal hakların Türkiye’de de kazanılması güncelliğini muhafaza ediyor. Yani tartışma sürecektir. Aziz Çelik’in Kitap yayınevi tarafından yayınlanan “AB Sosyal Politikası” kitabı, bu tartışmaya emek cephesinden müdahil olacaklar için kaynak niteliğinde bir kitap.

Unutturulmaya çalışılan, perdelenen bir alana tutulan bir projektör özelliği taşıyan kitap beş bölümden oluşuyor. Yazar birinci bölümde Avrupa sosyal politikasının köklerini ve gelişimini incelemiş. İkinci bölümü ise Avrupa

Birliğinde sosyal politikanın evrimine ayırmış. Bu iki bölüm bir bakıma Avrupa'nın emek mücadelesinin, sosyal mücadelesinin tarihi gibi. Yazar, Avrupa sosyal geleneği diye söz edilen olgunun sosyal ve sendikal müktesebatın nasıl kazanıldığını ve bugün bu kazanımların neo liberalizmin saldırıları karşısında nasıl korunmaya çalışıldığını akademik bir titizlikle ortaya koyuyor. Kitabın üçüncü bölümünde "AB Karar Süreçleri ve Sosyal Politikanın Kaynakları" başlığı altında Avrupa Birliğinin temel ve danışma niteliğindeki organları, bu organların karar alma süreçleri ve işleyişi incelenmiş. Yazar, bu bölümde Avrupa Birliği'nde bir karar alınırken, bir kural oluşturulurken, hangi mekanizmaların kullanıldığını aktarıyor ve Topluluk organlarında karar süreçlerinin demokratik işleyiş açısından yeterli olup olmadığını tartışıyor. Kitabın dördüncü bölümü "Türkiye'de Sosyal Politika." Bu bölüm cumhuriyet öncesi dönemden başlayarak sendikal ve sosyal hakların yaşadığı evrimi anlatıyor. Türkiye'de sendikal ve sosyal hakların yaşadığı "özgün" seyri gözler önüne seren bölüm, AB uyum sürecinde sendikal ve sosyal haklara karşı takınılan negatif tutumun geri planı hakkında da doyurucu bilgi aktarıyor. Kitabın beşinci bölümü, "Türkiye'nin AB Sosyal Politikasına uyumsuzluğu" başlığını taşıyor. Yazar bu başlık altında Katılım Ortaklığı Belgelerinde, İlerleme Raporu ve Ulusal Program gibi uyum süreci belgelerinde yer alan sosyal politika önerilerini merccek altına alarak, bu belgelerde yer alan sendikal ve sosyal haklara ilişkin talepler karşısında altına girilen taahhütlere rağmen sergilenen direnci ayrıntılı olarak ortaya koyuyor. Aziz Çelik bu bölümde çalışma yaşamını yeniden düzenleyen 4857 sayılı yasanın AB uyum sürecinin bir parçası olduğuna dair savlara özel bir yer ayırmış. Yapılan düzenlemeleri Topluluk Kurucu Antlaşması ve AB yönergeleriyle karşılaştırarak iddia edilenin tersine iş yasası düzenlemelerinin AB uyum sürecinin parçası olmadığını çıkarıyor.

Piyananın yarattığı tahribat ve oluşturduğu tehditlerin boyutları büyüdükçe, neo liberal stratejiler toplumu kuşattıkça, karşı duruşun dayanak ve gerekçelerinin ortaya konulması bir zorunluluk haline geldi. Aziz Çelik, sosyal politikanın piyasa karşısında toplumun kendini koruma aracı olduğu tezini benimsemiş ve kitabın omurgasını bunun üzerine kurmuş. Avrupa Birliği'nde yer alan düzenlemelerin, mekanizmaların toplumun piyasa karşısında korunmasında önemli bir rol oynadığını ve her şeye rağmen bu rolün gelişme imkânı taşıdığını söylüyor. Buradan hareketle müzakere sürecinin ve AB üyeliğinin Türkiye'de sendikal hak ve özgürlükler ile sosyal haklar açısından "kaldıraç" olacağı fikrinde. Yazar iyi formüle edilmiş tezlerle Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum sürecine emeğin penceresinden özgün bir teorik çerçeve sunuyor. Bu teorik çerçevenin işlerlik kazanması ise emeğin örgütlü kesimlerinin konuya göstereceği ilgi ve mücadeleye bağlı.

AVRUPA VE ORTA ASYA ARASINDAKİ ENERJİ KÖPRÜSÜ TÜRKİYE

Baskı: Konrad Adenauer Stiftung

Bu kitap 6 Haziran 2006 Kocaeli'nde gerçekleştirmiş olduğumuz aynı adlı uluslararası toplantının sunumlarını içermektedir.

İçindekiler

Önsöz

Prof. Dr. Werner GUMPEL Siyasi Bilimler Yüksekokulu, Münih Üniversitesi

Doç. Dr. Alpay HEKİMLER İktisat Fakültesi, İstanbul Üniversitesi

Tarihsel Bakış Açısıyla Enerji ve Enerji Tedariki

Prof. Dr. Peter Comelius MAYER-TASCH Siyasi Bilimler Yüksekokulu Rektörü, Münih Üniversitesi

Türkiye'de Artan Enerji Gereksinimi Çerçevesinde Son On Yılda Ekonomik Gelişmeler

Doç. Dr. Alpay HEKİMLER İktisat Fakültesi, İstanbul Üniversitesi

Enerji Kaynaklarını Çeşitlendirme Yaklaşımları Altında AB'nin Enerji Politikası

Prof. Dr. Wulfdiether ZIPPEL İşletme Fakültesi, Münih Üniversitesi

Avrupa ve Ulusal (De-) Regülasyon Baskıları Altındaki Enerji Hukuku

Prof. Dr. Rupert STETTNER Siyasi Bilimler Yüksekokulu, Münih Üniversitesi

Türkiye'nin Enerji Güvenliği

Prof. Dr. Hasret ÇOMAK Rektör Yardımcısı, Kocaeli Üniversitesi

Avrasya Kıtasının Enerji Kaynakları ve Türkiye ile Avrupa'nın Enerjilerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Tedarik Edilmesi Açısından Bu Kaynakların Önemi

Dr. Manuela TROSCHKE Münih Doğu-Avrupa Enstitüsü

Enerji Hatlarının Güvenliğinde Ülkelerin İstikrar Sorunları

Prof. Dr. Nadir DEVLET Fen-Edebiyat Fakültesi, İstanbul Yeditepe Üniversitesi

Enerji Politikasının Vazgeçilmez Şartı Olarak; Enerji Alanında Güvenliğin Sağlanması: Zorlu Doğal Koşullar Altında Boru Hattı İnşası

Prof. Dr. Werner GUMPEL Siyasi Bilimler Yüksekokulu, Münih Üniversitesi

Boru Hatları Yapımında Teknik Esaslar ve Tedarikte Güvenlik

Prof. Dr. Veli DENİZ Mühendislik Fakültesi, Kocaeli Üniversitesi